

LÄNSIMAISEN FILOSOFIAN HISTORIA -KIRJASTA JA SEN ARVIOINNISTA

SVANTE NORDIN: FILOSOFIAN HISTORIA.

SUOM. JUKKA HEISKANEN. POHJOINEN, OULU 1999. 564 S.

Kustantamo Pohjoinen on julkaissut Prometheus-sarjassa aikaisemminkin filosofiaa ja oppihistoriaa käsitteleviä teoksia. Nyt julkaistu suomennos Filosofian historia on ilmestynyt alunperin vuonna 1995 ja sen on kirjoittanut Svante Nordin, Lundin yliopiston aatehistorian professori. Teos on lyhyen ajan sisään jo toinen suomenkielellä julkaistu filosofian historian kokonaisuus, mikä on huomiolle pantava sillä näitä edeltävän vastaavan kirjan ilmestymisestä on kulunut viisitoista vuotta. Teos on kirjoitettu tämän päivän kriteerit täyttäväksi oppikirjaksi yliopistoihin sekä oheismateriaaliksi lukioihin ja kotimaassaan se on paikkansa ottanutkin.

Suomessakin Nordinin kirjasta on tullut jo pääsykoe-kirja ja nähtäväksi jää päätyykö se myös yliopistojen tenttikirjaksi. Tähän astinen vastaanotto molemmissa maissa on ollut melko hyvä. Moitteita kirja on saanut lähinnä 1900-luvun filosofisten suuntausten käsittelystä. Moitteet ovat tosin olleet keskenään ristiriitaisia, kun toisaalla sen on väitetty asettavan analyttisen filosofian kehityksen huipulle (ansiota) ja toisaalla sen on väitetty aliarvostavan analyttistä filosofiaa.

KERTOMUKSEN JUONI

Kirjassa pistää ensimmäisenä silmään sisällysluettelo. Se paljastaa kirjan jäsentelyn poikkeavan siitä filosofian historian tutkimusbulkista, joka kerta toisensa jälkeen esittää filosofian historian samojen ismien kautta. Nordin selviää esimerkiksi 1600–1800-lukujen filosofiasta siten, että standardijäsenyyksestä rationalismi, empirismi ja idealismi vain empirismi näkyy sisällysluettelossa ja sekä ”moraalisen aistin filosofian” ja ”valistuksen” yhteydessä ja idealismikin vain alaotsikossa. Varsinaisessa tekstissä erilaiset ismit toki esiintyvät useita kertoja. Niiden välttäminen ei olekaan itseisarvo, vaan niillä on oma valaiseva ja pedagoginen roolinsa filosofian historiasta kerrottaessa. Ongelmallisiksi ne muodostuvat toimissaan historiallisen tutkimuksen lähtökohtina ja tämän ongelman Nordin jäsenyyksellään väistää. Ismi-lähtökohdan sijaan

Nordin pyrkii saattamaan lukijan kontaktiin alkutekstien kanssa, mikä ei näy pitkänä lainauksina vaan siten, että filosofit käsitellään yleensä teos kerrallaan, eikä esimerkiksi otsikoiden x:n etiikka, x:n tietoteria jne. kautta. On myös huomattava, että Nordin pyrkii tekemään laajasti selkoa 1900-luvun filosofiasta, mitä aiemmin Suomessa julkaistuissa filosofian historian kokonaisuusissa ei ole tehty.

Johdannossa Nordin kertoo omista lähtökohdistaan. Ensinnäkin filosofian historia on hänelle yhtenäinen tarina. Vaikka filosofian identiteetti onkin vaihdellut, on siinä edelleen samoja aineksia, jotka antiikin kreikalaiset sille antoivat. ”Länsimainen projekti” on länsimaisen filosofian historia. Filosofia on ainesosa, joka Nordinin mukaan on eniten muokannut länsimaisen kulttuurin identiteettiä. Se on toiminut sisäisenä kriittikkona ja kannustanut kulttuuria ylittämään omia rajojaan. Käytännössä tämä on tapahtunut vuoropuhelussa kahden muun tiedon muodon kanssa: uskonnon ja tieteen. Filosofian historia on oleellisesti vuoropuhelua ja rajanvetoa näiden kolmen tiedonmuodon välillä ja tässä rajanvedossa on järki-käsitteellä keskeinen rooli. Näin filosofian historiasta tulee järjen ja järjenkäytön historiaa. Filosofia antaa järjen kertoa millainen maailma on ja millainen sen pitäisi olla, eli pyrkii antamaan normeja koskien sitä kuinka pitäisi elää. Nordin kirjoittaa filosofian olleen taistelua järjestä ja vallasta määritellä se ja sen säännöt. Järki-käsitteen keskeisyydestä ker-

too kirjan alaotsikkokin: *Länsimaisen järjen seikkailut Thaleesta postmodernismiin*. Samaan aikaan filosofia on kysynyt myös itsensä perään ja etsinyt omaa rooliaan maailmassa. Ei ehkä ole täysin tuulesta temmattu ajatus verrata Nordinin kirjoittamaa historiaa Hegelin filosofian historian luentoihin. Kerronnasta todettakoon vielä sen verran, että teos etenee pääasiassa kronologisessa järjestyksessä, mutta paikoin Nordin asettelee ajattelijoita ’suuntauksiin’ otsikoiden alle ja käsiteltyään yhden kokonaisuuden, palaa ajassa taaksepäin aloittaakseen seuraavan.

Nordinin kirjoittama tarina filosofiasta on pääpiirteissään seuraavanlainen: Filosofian historian juuret Nordin on sijoittanut Sokratesta edeltäneeseen aikaan ja aloittaa Joonialaisesta luonnonfilosofiasta. Hän esittää, että filosofian synty esisokraattisessa ajassa ei suinkaan tapahtunut yhtenä hyp-päyksenä myyttisestä ajattelusta kohti *logosta* ja modernia tieteen ihannetta, vaan vertaa esisokraattien ajattelutapaa tähti-sumuun, jossa erilaiset ajattelun elementit olivat sekoittuneet keskenään tavalla, joka on nykyajattelulle täysin vierasta. Erityistä käännettä filosofian historiassa merkitsivät sofistit, jotka jo ennen Sokratesta käänsivät filosofisen pohdinnan mielenkiinnon pois luonnosta ja kohti ihmistä. Varsinaisesti filosofia ottaa muotonsa kuitenkin vasta Platonin työssä. Platon on filosofi, joka ”*määrittää rajat filosofisille kysymyksille ja metodeille [...] osoittaa filosofian olemuksen ja tarkoituksen ja piirtää Sokrateen hahmossa filosofin ideaalin*” (s. 55). Aristoteles tuo oman lisänsä filosofia -käsitteeseen osoittamalla filosofian suhteen muihin tiedonlajeihin, osoittamalla filosofialle paikan tieteen tieteenä.

Myöhäisantiikin suhteen Nordin on epämääräisempi. Toisaalta hän näkee filosofian vakiinnuttaneen asemansa ja saaneen tuolloin ”*aikaa kestäväen muodon*.” Toisaalta filosofia alkaa tuolloin kontrastoitua kristillistä maailmankatsomusta vasten ja viimeksi mainitun vallatessa yhä enemmän tilaa alkaa filosofian ei-kristillinen sivistys painua unohduksiin ja sen tulevaisuus näyttää epävarmalta.

Antiikissa filosofia osoitti Nordinin mukaan kykyä tulla toimeen uskonnollisten oppien kanssa mutta keskiajalla kristinuskosta muodostui sille kilpailija. Syntyy kahden erilaisen elämänasenteen ristiriita, filosofian yleisyyttä ja ajattomuutta korostavan tiedon intressin ja kristinuskon yksilöllisyyttä ja historiallisuutta korostavan intressin välille. Toinen ristiriita syntyy filosofian luottamuksesta ihmisjärkeen ja uskonnon ilmoitukseen nojaavaan ajattelutavan välille.

Renessanssin Nordin näkee skolastisesta filosofiasta vapautumisena, uudenlaisen ihmiskuvan synnyttäjänä sekä unohduksiin

KANGAS

vaipuneiden antiikin tekstien rehabilitoijana, vaan ei uuden filosofisen doktriinin kehittäjänä. Tässä kohtaa Nordinilla olisi ollut mahdollisuus todella seurata filosofian tarinaa teoksen alkupuolella muotoilemastaan näkökulmasta ja kiinnittää huomio siihen minkälaiseksi renessanssin filosofit kokivat oman roolinsa ja siten selvittää kuinka filosofia määrittyi tuolloin. Sen sijaan Nordin yrittää kaikesta huolimatta kaivaa esille Machiavellin, Erasmuksen ja Montaignen ”doktriineja”. Tosin hän tekee sen onnistuneesti. Esimerkiksi Montaignesta Nordin luo pienenä tilassa monipuolisemman kuvan kuin yleensä filosofian historioissa on tehty.

1600-luku synnyttää uuden filosofia-konseptin. Descartes, Spinoza, Locke, Leibniz ja Bacon ohjaavat työllään filosofian uuteen uomaan. Tällä kertaa luonnontieteiden kehitys raivaa tietä filosofian uusille pelisäännöille, mikä onkin hyvä huomio Nordinilta sillä jopa valtaosa filosofian historian kirjoista on omiaan antamaan päivastaisen käsityksen. Nordinin tulkinta lienee uskottavampi, vaikka hänkin unohtaa ajan poliittisten olosuhteiden merkityksen tässä suhteessa lähes tyystin.

1700-luvulla filosofian mielenkiinnon kohteeksi kohoavat Nordinin mukaan ihminen, historia ja yhteiskunta, ts. ihmis-tieteet. Erityisenä kiistakysymyksenä 1700-luvun filosofianssa hän näkee keskustelun

järjen merkityksestä. Viisaasti Nordin pidättäytyy antamasta yksipuolista tulkintaa 1700-luvusta ja valituksesta järjen voittokulkuna. Hän muistuttaa, että keskustelussa suhtauduttiin varsin epäilevästi järjen mahdollisuuksiin. Oikeastaanhan useat ajanjakson filosofeista päätyivät nimenomaan kaventamaan järjen toiminta-alueita.

Seuraavan luvun filosofian historiassa kirjoittaa Hegel. Hän onkin otollinen ajattelija Nordin ”filosofian tarina järjen historian” -näkökulmalle ja Hegelin filosofia aukeaa lukijalle selkeästi ja havainnollisesti. Vahinko vain ettei Nordin käy läpi Hegelin käsitystä filosofian historiasta ja sen luonteesta. Hegelin filosofian historian luentojen käsittely olisi sopinut mainoisti Nordinin teokseen sillä siitä olisi voinut syntyä herkullisesti reflektiivinen kappale. Hegelistä eteenpäin filosofian tie käy mm. sellaisenkin harvemmin filosofian historioissa esiintyvien ajattelijoiden kuin Diltheyn, Weberin, Spencerin ja Bradleyn johdattamana 1900-luvulle.

1900-luku on hankalin käsiteltävä. Tämä johtuu siitä, että nykypäivänä eri filosofiset leirit katsovat kaikki kuuluvansa siihen merkittävimpään filosofiseen traditioon, jonka 1900-luku synnytti. Ja kun filosofisen etevyyden tai traditon merkittävyyden kriteereistä ei vallitse yksimielisyyttä, asettaa lähi-menneytydestä kirjoittava filosofian histo-

rioihtija itsensä alttiiksi monenlaiselle arvostelulle, joka koskee paitsi merkittävyyden arvioinnin kohdallisuutta niin myös sisällöllisiä tulkintoja. Kuten alussa totesin, Nordinin on väitetty asettaneen analyttisen filosofian teokseensa viimeiseksi, koska siellä on hänen mielestään tapahtunut filosofian viimeisin kehitys. Tällainen tulkinta näyttää houkuttelevalta, jos vilkaisemme vaikka 70-luvun jälkeen ilmestyneitä analyttisen filosofian traditiosta käsin kirjoitettuja filosofian historioita, joissa on lähes poikkeuksetta tehty samanlainen ratkaisu. Nordinin ratkaisun syyt ovat kuitenkin toiset. On totta, että analyttinen filosofia asettuu Nordinin tarinassa viimeiseksi, mutta ei suinkaan kehityksen huippuna vaan surkeimpana epäonnistujana! Nordin katsoo, että koko siirtyminen 1800-luvulta 1900-luvulle merkitsi filosofian ja tieteiden välisen asetelman keikahdusta ylösalaisin. Kun filosofia oli aiemmin isännöinyt tieteitä, niin 1900-luvulla filosofia pyrittiin tieteellistämään (tämän suuntainen kehitys on tosin Nordinin itsensä mukaan alkanut jo uuden ajan alussa). Analyttisen filosofian alkuvaihe ja sen loogiseksi empirismiksi kutsuttu muoto edustavat Nordinille filosofian tieteellisyyden ja puhtaampia puolustajia. Mikäli katsomme tarkemmin kuinka Nordin käy analyttistä traditiota läpi, niin huomaamme, että alkuvaiheiden Russellin, Mooren ja eri-

tyisesti Wienin piirin filosofian tieteellistämiprojektin jälkeen traditon viimeisimmät kehitysvaiheet käydään läpi pääasiassa analyttisen filosofian sisäisten kriitikkojen kautta (Popper, Kuhn ja Feyerabend). Nämä kriitikot arvostelevat nimenomaan loogisen empirismin pohjalta kumpuavaa filosofiaa ja erityisesti sen käsitystä tieteen luonteesta. Tästä johtuen Nordinia on oikeutetusti kritisoitu tavastaan käsitellä analyttistä filosofiaa. Kirjassa ei nimittäin mainita laisinkaan analyttisessä filosofiassa yhä vilkkaana jatkuvaa keskustelusta (esimerkiksi erilaisista idealismi/realismi -muodoista), jonka osanottajina mainitaan erityisesti Michael Dummett, Hillary Putnam ja Saul Kripke. Pitkän uran analyttisessä traditiiossa tehnyt W.O. Quinekin pelkistyy vain empirismin kolmen dogmin kaatajaksi. Nordinin punomaan juoneen liittyvä ongelma koskee toki lähes koko 1900-luvun käsittelyä. Hän käsittelee sekä fenomenologian, strukturalismin että analyttisen filosofian kriisiytyvinä yrityksinä muodostaa filosofiaa eksakti tiede ja muu keskustelu jää vähemmälle huomiolle. Nordinin antamien niskalaukausten juoni on selkeä: Husserl itse totesi fenomenologian ankarana tieteenä olleen vain kaunis uni, analyttinen filosofia sai kuoliniskunsa viimeistään Rortylta ja strukturalismin tieteellinen ohjelma pirstoutui törmätessään dekonstruktioon ja postmodernisiin. Toki Nordinillakin näkyy joitain yksittäisiä hajaääniä, mutta päälinja kulkee kuvaamallani tavalla.

NORDININ TULKINNAN TAUSTA: FRANKFURTIN KOULU

Kun luemme vielä kirjan jälkisanat, niin Nordinin kuvio selkiytyy entisestään. 1900-luku edustaa hänelle toisaalta järjen voittokulkua ja toisaalta sen kriisiä. Vuosisata on nimenomaan välineellisen järjen voittokulkua. Järjen asema normeja säättävänä, lakeja legitimoivana ja maailmalle merkityksen antavana päämääriä pohtimaan kykenevänä voimana on kokenut tappion. On huomattava, että filosofian alistamista tieteelle ja sitä kautta välineelliselle, manipuloivalle järjelle ovat olleet tukemassa analyttisen filosofian lisäksi Nordinin mukaan niin fenomenologia kuin strukturalismikin. Puhuttu paperit tässä suhteessa 1900-luvun suuntauksista saa ns. läntinen marxismi, joka Nordinilla kiinnittyy sellaisiin nimiin kuin Lukacs, Horkheimer, Adorno, Marcuse, Habermas, Althusser ja Gramsci. Huomattava on, että mainitut filosofit Nordin sijoittaa osittain eri traditioihin, mikä voitaaneen tulkita merkiksi marxismin heidelmällisyydestä. On selvää, että Nordinin valitsema näkökulma katsoo 1900-lukua filosofian (vääränlaisen) tieteellistämisen

kautta tulee nimenomaan Frankfurtin koulukunnan filosofeilta. Kirjaan piiloutunut näkökulma paljastuu kun Nordin jälkikatsauksen lopuksi kirjoittaa tavalla, joka voisi olla suora lainaus vaikkapa Adornon, Horkheimerin tai Marcusen tekstistä:

”[järjen]kriisi on läheisessä yhteydessä kysymykseen filosofian legitimiudesta ja relevanssista. Onko tuo viisauden rakastamiseksi kutsuttu järjenkäytön projekti, joka on pyrkinyt tulkitsemaan olemassaolon ongelmia sisällykkeellä tavalla ja muodostamaan perustan ihmisen taidolle elää, yhä voimisaan? Jos länsimainen järki todella on kriisissä, on kriisin ratkaiseminen epäilemättä sidoksissa siihen, miten me tähän kysymykseen vastaamme.” (s. 489–490)

Ja kun vilkaisemme vielä mitä Nordin hiegan aiemmin sanoi modernista filosofiasta:

”Jotkut ajattelijat ovat yrittäneet poistaa moraalisia ja poliittisia arvoja koskevat kysymykset rationaalisen diskurssin piiristä siirtämällä ne subjektiivisten tunteiden alueelle. Toiset ovat pyrkineet rekonstruoidaan ei-välineellistä järkeä, joka pystyisi perustelemaan normeja ja päämääriä.” (s. 488)

niin ei liene epäselvää, mikä traditio on se, joka Nordinin mielestä on pyrkinyt poistamaan sisällöllisen keskustelun arvoista, mikä traditio on pyrkinyt kehittämään ei-välineellistä järkeä ja mihin päin vastauksen tulisi kallistua. Nordinin mielessä pahimpana peikkona kangastelee analyttinen filosofia siinä muodossa kuin se Nordinin historiankirjoituksessa esiintyy: tieteellisyyksiin, joka katsoo filosofian tehtävän olevan vain tieteen puhtaasi muodollisen kielen kehittäminen ja virheellisen kielenkäytön paljastaminen sen loogisen rakenteen tutkimuksen kautta. Näin siitäkkin huolimatta, että loppumetreillä Nordin mainitsee lyhyessä ”Poliittisen filosofian paluu” -luvussa sellaisia filosofeja kuin John Rawls, Robert Nozick, Charles Taylor, Alasdair MacIntyre, sillä tämäkin sivujuonne saa loppunsa 1900-luvun viimeisessä luvussa, jossa ”postfilosofi” Richard Rorty haluaa vapauttaa filosofian sen poliisintehävistä ja siirtää yhteiskunnan epäfilosofisen liberalismien tilaan. Nordinille elinvoimaisinta filosofiaa 1900-luvulla ja tulevaisuudessa edustaa siis länsimarxilainen filosofia: ainakin 1900-luvun traditioita Nordin lukee ja implisiittisesti kritisoikin välineellinen järki / kriittisen teorian järki -erottelun kautta.

OMA JA MUIDEN TUTKIMUS

Nordinin tutkimuksen on väitetty nojautuvan aikaisempiin filosofian historioihin ja

erityisesti analyttisiin kommentaareihin, eikä omakohtaiseen tutkimukseen. Minun on vaikea sanoa missä kohtaa Nordin seuraa aikaisempia kommentaattoreita ja mikä kohta tekstissä perustuu nimenomaan hänen henkilökohtaiseen tutkimukseensa. Ruotsin kielisessä alkuperäisteoksessa julkaistu tutkimuskirjallisuusluettelo muodostuu kuitenkin monipuolisesta materiaalista, eikä suinkaan pelkästään analyttisistä kommentaareista, vaikka yksipuolisuutta joissakin kohdissa esiintyy. Esimerkiksi analyttisyydestä kritiikkiä saaneen Nietzsche-tulkinnan kohdalla Nordin toteaa, että Nietzsche tutkimuksessa on lähes mahdotonta ohittaa Heideggerin Nietzsche -teoksia. Toisaalta on totta, että Nordin puhuu esimerkiksi Nietzsche perhesuhteista siten, että syntyy kuva ettei hän tunne asioiden todellista laitaa. Nordin ei todellakaan ei mainitse, että juuri filosofille ’suuresti merkinnyt’ sisar toimitti kansallissosialistisen laitoksen Nietzsche teoksista, joissa hänen filosofia on saanut vääristyneen muodon. Jos luemme teosta eteenpäin niin huomaamme, ettei Nordin ole katsonut Heideggerin kohdalla tarpeelliseksi mainita tämän tunnetusta kansallissosialistisen puolueen jäsenyydestä. Hän toteaa vain Heideggerin kannanottojen aiheuttaneen sen, että liittoutuneiden miehitysviranomaiset katsoivat aiheelliseksi erottaa filosofian professori Heideggerin virastaan. Nordin, kuten muutkin kokonaisuusjärjestäjät, suoristaa ja valikoi. Molemmista esimerkeistä jää sellainen maku suuhun, että Nordin mainitsee näistä asioista (Nietzschen perhe- ja Heideggerin natsi-suhteista) vain tavan vuoksi, eikä pysähdy sen tarkemmin niitä pohtimaan. Ilmeisestikään ne eivät ole Nordinin mielestä kovin merkityksellisiä tekijöitä hänen tarinansa kannalta.

VERTAILUA

Yhtenäisen tarinan kertominen filosofiasta on mahdollista siksi, että kirjoittajana on toiminut yksi ihminen. Jos vertaamme käsillä olevaa teosta vuonna 1998 ilmestyneeseen suomalaisen filosofian historian teokseen *Filosofian historian kehityslinjoja* (Gaudamus, 1998), niin ero on selkeä. Viimeksi mainittu sisältää useiden eri asiantuntijoiden kirjoittamia kertomuksia ja saa paljon voimaa tätä kautta, mutta heikkoutena on se, että kokonaisuus muodostuu hieman sekavaksi. Yhtenäisen näkemyksen puute saattaa siis sekoittaa lukijaa, mutta toisaalta sellaisen istuttaminen yli kaksituhatta vuotta vanhaan perinteeseen on voimakas kannanotto koskien filosofian luonnetta. Lisäksi jokaisen yksittäisen filosofin asettaminen osaksi tätä kertomusta vaatii voimakkaasti värityineitä tulkintoja, eikä niiden osuvuus

Nordinin kohdalla ole itsestäänselvyys. Toinen ero näiden kahden teoksen välillä koskee historian ja nykypäivän suhteuttamista. Petter Korkmanin ja Mikko Yrjönsuuren toimittaman *Filosofian historian kehityslinjoja* -teoksessa on pyritty seuraamaan nykypäivänä merkittävänä pidettyjä kehityslinjoja (kirjoittajat ovat tosin tulkinneet tätä maksimilla kukin omalla tavallaan). Tämä aiheuttaa sen, että kuva filosofista historiallisena toimijana on lähtökohtaisesti väritynyt kun nykypäivän kriteerein merkittävänä pidetyt ajatukset nostetaan muiden kustannuksella esille. Nordinin ratkaisu perustuu hänen uskomukseensa 'järki' käsitteen historiallisesta keskeisyydestä filosofialle. Tämä on tietenkin vain tulkinta ja nostaa esille nipun uusia ongelmia. Ratkaisunsa vuoksi hän näyttää esimerkiksi unohtavan ajatuksen filosofiasta elämäntapana, mitä ei ainkaan hellenistisen filosofian käsittelyssä tulisi mielestäni tehdä. Nordin kuitenkin perustaa ratkaisunsa siihen, mitä filosofit ovat hänen käsityksensä mukaan *läpi historian* olleet tekemässä ja mikä on ollut tärkeää kaikille. Historiantutkimuksen mielessä tämä ratkaisutapa on mielestäni perustellumpi, vaikka ratkaisun sisällöstä voidaankin olla monta mieltä. Toinen luonnollinen vertauskohde teokselle on 1985 ilmestynyt Esa Saarisen *Länsimaisen filosofian historia huipulta huipulle* (WSOY), johon nähden ero on yhtä ilmeinen kuin edellä mainittuun kokoelmateokseen. Saarinen käy kirjoittamansa filosofian historian teoksessaan lävitse vain filosofian "huiput", yhteensä 16 filosofia, valikoiden vain viralliseen kaanoniin kuuluvat ajattelijat. Nuorena kirjoitettu teos nojaa vahvasti aikaisempiin kommentaareihin. Saarisen kirjasta paistaa harvinaisen selvästi läpi se, ettei kirjoittaja ole pitkään pohtinut mitä hän on ollut tekemässä, vaan on tehnyt valintansa ja kirjoittanut lähinnä sikaenergia polttoaineenaan. Se, että teos nojaa vankasti aikaisempiin kommentaareihin tai filosofian historioihin, merkitsee kuitenkin vain teoksen arvonlaskua itsenäisenä tutkimuksena. Sinänsä tulkinnat, joihin Saarinen nojaa, saattavat nimittäin olla osuviakin. On vielä todettava, että Saarisen kirja on suorasukaisessa ja selkeässä tyyliinsään ollut eräs niistä kirjoista, jotka ovat aikoinaan allekirjoittanutkin innostaneet filosofian pariin.

FILOSOFIAN HISTORIAN YLEISESITYSTEN ARVIONNISTA

Filosofian historiaa tutkivien teosten kritiikeissä kiinnitetään usein huomiota näkökulmien rajoittuneisuuteen ja tältä pohjalta saatetaan tehdä pitkälle vietyjä johtopäätöksiä koko kirjallisuuden lajin mielekkyyden suhteen. Tämä aiheuttaa tietysti jatkokysy-

myksen koskien kaiken 'johdatus' -kirjallisuuden ja -luentosarjojen mielekkyyttä. Kaikki filosofian historian yleisesitykset, jo pelkästään länsimaisen filosofian, puhumattakaan sitten globaaleista yrityksistä, ovat yrityksinä niin valtaisia, että yksi ihminen ei kykene niitä perinpohjaisesti hallitsemaan. Eikä tämä edes johdu ainoastaan tutkimusmateriaalin laajuudesta vaikka filosofian historiaan liittyvän tutkimusmateriaalin laajuus toki tekee kirjoittajasta aiemmasta tutkimuksesta riippuvaisen. Tutkimuksen tekemiselle vieläkin haasteellisemmän ongelmakentän tarjoaa erilaisten lähestymistapojen moninaisuus. Erilaiset lähestymistavat ilmenevät valintoina esimerkiksi sen suhteen keitä filosofeja teokseen on otettu mukaan, mitä puolia heidän filosofiasta nostetaan esille, mitä teoksia käsitellään, kuinka historian ja nykypäivän suhde ymmärretään jne.

'Johdatus filosofian historiaan' -tyyppistä teosta arvioidessa joutuu helposti kiusaukseen moittia sitä kaikesta siitä mitä se ei sisällä. Tällaisen arvostelun ongelma on siinä, että kirjoittaja on silti saattanut onnistua saavuttamaan omat päämääränsä loistavasti. Arvostelussa olisi pyrittävä kiinnittämään huomiota kirjoittajan intentioihin, eikä väittää hänen epäonnistuneen sellaisessa mitä hän ei edes yrittänyt tehdä. Toisaalta on myös tärkeää arvioida teoksen lähtökohdita ja päämääriä sinänsä. Mikäli esim. Suomessa julkaistaisiin ja kirjoitettaisiin filosofian historiasta jatkuvasti yksipuolisesta näkökulmasta, saattaisi se, mitä julkaistuista tutkimuksista puuttuu, nousta arvoon arvaamattomaan. Koska kaikilla teoksilla on välttämättä oma kirjoittajan itse tiedostama tai tiedostamaton lähestymistapansa, ja koska ne aina sijoittuvat johonkin kulttuuriin, ne eivät ole luonteeltaan puhtaasti historian tutkimuksia vaan niihin liittyy kirjoittajan käsityksiä filosofian luonteesta legitimoiva normatiivinen elementti. Tästä johtuen filosofian historiaa koskevia tutkimuksia on lähestyttävä siis ainakin kahdelta kannalta. On yritettävä selvittää, mitkä ovat kirjoittajan itselleen asettamat tavoitteet ja arvioitava kirjoittajan onnistumista tässä suhteessa. On myös kysyttävä teoksen mielekkyyttä sinänsä ja sen päämäärät on asetettava arvioitavaksi. Näin 'filosofian historia' -teosten arvioinnista muodostuu mielenkiintoinen tehtävä, joka voi paljastaa paljon muutakin kirjoittajan filosofisesta näkemyksestä kuin hänen käsityksensä erinäisistä kuolleista filosofeista. Filosofian historian kokonaisesitykset sisältävät aina joko kätkeytyä tai esiin kirjoitettuja käsityksiä historiasta, filosofiasta, filosofian historiasta ja näiden kolmen suhteesta. Koska niitä usein kirjoittavat yliopistojen filosofian laitoksella virassa olevat tai sellaista tavoittelevat henkilöt, liittyy niihin aina vallankäytön mahdollisuus. Tä-

män vuoksi on oltava erityisen varuillaan kun jonkin tieteenalan johtavat vaikuttajat (eikä historiantutkijat) kirjoittavat oman alansa historiaa, jolloin historiantutkimuksen ja oman varsinaisen oppialan tuntemuksen suhde on vaarassa hämärtyä. Hämärtyminen saattaa näkyä esimerkiksi siinä, ettei tutkimusta varten tehdä systemaattisesti tutkimus- ja kartoitustyötä laisinkaan, vaan luotetaan, että omassa asemassa jo tiedetään. Tämä saattaa tuottaa monilta osin mainiotakin tekstiä, mutta historiankirjoitusta se ei ole.

LOPUKSI

Nordin on kirjoittanut alkuperäisen teoksen loppuun vielä filosofiaa metatasolla käsittelevän luvun "*Filosofin i kontekst*". Kustantaja on katsonut tärkeämmäksi lisätä loppuun Ilkka Niiniluodon kirjoittaman katsauksen suomalaisen filosofian historiaan ja jättää kustannussyistä alkuperäisen viimeisen luvun pois. En ole varma ratkaisun kannattavuudesta, mutta ongelma on korjattu käsissäsä olevassa *niin & näin* -lehden numerossa. Viimeisen luvun voi lukea suomennettuna seuraavilta sivuilta. *Filosofian historiasta* on jätetty pois myös Nordinin laatima kirjallisuusluettelo, minkä ymmärtää sikäli, että osa teoksista lienee suomalaisille lukijoille hankalasti saatavissa. Kirjallisuusluettelo olisi kuitenkin oiva apu sellaiselle, joka Nordinin teoksen pohjalta kiinnostuu jostakin filosofista tai suuntauksesta. Paras ratkaisu olisi varmasti ollut toimittaa lista, joka Nordinin mainitsemien kirjojen lisäksi sisältäisi erityisesti Suomen oloissa helposti saatavilla olevia teoksia. Alkuperäinen teos sisältää myös runsaasti kuvia, jotka suomenkielisestä on jätetty kaikki pois.

Vaikka filosofian historian kokonaisesitykset ovat aina omalla tavallaan ongelmallisia, niiden merkitystä ei pidä aliarvioida. Parhaimmillaan ne voivat tarjota hedelmällisen alustavan tulkinnan sekä yksittäisestä filosofista että koko traditiosta, jonka pohjalta lukija voi suunnistaa eteenpäin, mikäli kiinnostusta vain riittää. Olen myös sitä mieltä, että nyt julkaistu Nordinin teos *länsimaisen järjen* seikkailuista monipuolistaa aidosti suomalaisen filosofiasta kiinnostuneen lukijakunnan valinnanmahdollisuuksia. Kirja on helppolukuinen, mistä pitää Nordinin lisäksi kiittää *Jukka Heiskasen* erinomaisen sujuvaa suomennosta, ja se ajaa asiansa *johdatuksena* länsimaisen filosofian historiaan. Vaikka Nordinin tulkinnat aiheuttanevat jonkin verran väristyksiä oppineiden sisuksissa, kuten filosofien suppeissa esityksissä aina tapahtuu, niin kirjan kautta pääsee jyvälle filosofien teemoista ja teoslähtöisyyden kautta tietää mihin kirjaan itse tarttua perehtyäkseen omakohtaisesti kiinnostavalta vaikuttavaan filosofiaan.